

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Drikk til maten

Emnenr.

Fylke: Oppland fylke

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Søndre Land

Emne: nr. 28

Bygdelaag: Heile bygda

Oppskr. av: Jörgen Karlsen

Gard: Hovsgarda

(adresse): Hov i Land

G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Etter konferanse med fru Svendsen, 86 aar gammal.

SVAR

Mjolk.

1. I tidligere tider vart skummet mjolk vanlig brukt i husholdningen til mat. Man maatte produsere smør, og til dette maatte man ta vare paa fløyten. Bruken av helmelk er ikke vanlig i kosthaldet i dag heiler paa gardene, men i arbeiderheimane lever man bedre enn før. Her brukers mere helmelk enn før *i na.*
2. Nei, mjolk har ikke vart brukt til leskedrikk. Før i tia vart syreblanne brukt til dette.
3. Mysedrikke var det vanlige her, ~~i~~ bygda.
4. Öl. Heimebrygga öl til kvardagsbruk har ikke vart vanleg. De brygga öl av humle og sirup med vatn til, og det vart helst brukt til borddrkk ved høgtid eller gjestebud naar en ikke saa seg raad til aa bruke vanleg öl fra bryggeri. For over hundre aar sia var brygg av brennevin noksaa vanleg paa gardene. Til föredugud klokka 4-5 fikk arbeidsfolka en kopp brennevin med ertterbröd til, sier riktig gamle folk.
5. Kaffe. Det er ikke lett aa si noe om naar kaffe kom i bruk i Land. Prosten Berg skriver kring 1810 at den "overhandtakingt" av kaffe og punsj maatte motarbeides hos almenen. Tradisjonen gaar ut paa at kring 1860 var kaffe saa lite brukt mellom böndene at de spedde den ut med rugknupp, som vart baka og stekt og kappaa i smaa betar. Denne mol man og tilsatte sekori under kokinga. Det var kvardagsdrikk morgen og ettermiddag paa de fleste gardene. Kring hundreaarsskiftet vart kaffe like vanleg i hushaldet som brennevin et par mannsaldrer tidligere. Naa bruker de kaffe til föredugud, etter dugurden og etter middagsmaten för folk gaar ut til arbeidet.
6. Kaffe maa sies aa ha blitt vanleg drikk for 60 aar sia.
7. Naa drikkes det kaffe tre ganger om dagen paa mange steder.
8. Kaffen blir naa kjøpt i malt tilstand. For 30 aar sia kjøpte en ofte "raakaffe" og brente den sjöl i ei gryte. Rugknuppen vart ofte brukt baade under den förste og den annen verdenskrig, men folk gikk mer og mer over til aa brenne ertter, male og koke "kaffe" av dem. Andre brukte kveitekorn istedenfor real kaffe.

Gamle folk som er sars glad i kaffe og ikke faar rasjo-
nen i dag til sa strekke til, bruker ofte ertter som
tilsetting i kaffen.

2x

Kaffen blir laga paa den maaten at man har en passe por-
sjon malt kaffe paa kjelen i lag med vatn. Naar dette
stund, salt blir ikke brukt. Man klarer den ofte med
fiskeskinn ~~skinn~~ men ikke alle bruker sa klare kaffen
naa.

9.

Sukker ma en ha til kaffen hvis rasjonen tillater dette.
For i tia vart det ofte kokt sukker paa gardene. Slikt
platesukker var ofte sa se for 50-60 aar sia paa gardene.
Bransukker eller kandis har ikke blitt brukt her.
Kring 1880 var det vanlig sa bruke sukkertopper som man
høge passende stykker av til bruk. Men toppsukkeret er
gaatt av bruk for ~~for~~ aar sia. Naa kjøper man "knusuk-
ker" fra butikkene. Farin har lenge vart i bruk. Det var
dette man kokte platesukker av for aarhundreskiftet.
Fløyte ma en ha i kaffen, skalden bli "god", bare noen
faa vil helst ha kaffen "svalt" uten fløyte.
Vispa egg har ikke blitt brukt i kaffen her.

10.

Te. I mange hus drikker en te om kvelden til maten. Men
de gamle liker best kaffen. Te er en sars gammel drikk.
For 50 aar sia maatte alle ha ei seng med salve, som
om høsten vart bunta i knipper og tørka til tebruk. Naa
har jo mange lart sa bruke te naarsagt av alt mulig, fra
lovetann til kjerringrokk og kirsebærblad, ja ennog
for i tia laga man altsaa te av heimlige planter. Naa
er det jo mange som liker sa kjøpe te fra butikkene, helst
kongote hvis den er sa faa.

11.

Brennevin. I onetia og sarslag ved slattonfæsten vart
det gjerne brukt mye brennevin for i tia. Da tok de til
seg, saa de vart i godt humør, de mest forstige ennog fulle,
Kring 1914 var det mye brennevin hos bøndene. Flaska
stod ferdig saa snart det kom fremmede. Under den første
verdenskrig vart rødvinen brukt i selkaperne, for det var
jo et slags forbud da. Etter krigen fikk vi en forbudslov.
Da tok saughandel, gaulking og heimberanning til i en be-
tenkelig grad. Men trods dette synes de gamle drikke-
skikkene likevel sa ha faatt sin knekk i denne perioden.
For det vart langt mindre av rusdrikk paa gardene etter
denne tia. Naa er brennevinet saa kostbart at det er blitt
en sjelden vare mellom folk flest i bygda. Det er bare
en og anna ungdomme som tjener saa godt at de synes de har
raad til en flaske til jul eller 17 mai.
Den gamle skikken sa skjænke slakteren og arbeidsloka
om høsten naar de slakta, er forbi, likesaa skikken sa
skjænke drammer naar et uvanleg arbeid skulle bli gjort.

12.

Nyare drikk. Kjøpeol har blitt brukt lenge. Kring aarhundre-
skiftet for Valdersbanen kom, var det vanlig om sommeren at
mange tok seg en øltur med dampskipet sørover til Randstfjord
og tilbake igjen. Somme av de gamle mente derfor da jern-
banen kom, at den skulle bli en "olbane" her til Eina for
ungdommen som ville tyile i seg ol. Disse pessimistiske
drag i konservervative folks sinn er for lenge blitt gjort
til skamme. Men kjøpeol blir ofte brukt ved festlige høve
i bygda. Vorterøl er jo ikke saa vanskelig sa faa kjøpt
i butikken mange steder, saa en trenger ikke alltid sa
bestille av ølhandleren paa Dokka eller fra bryggeriet.
Brys og selters brukes nok ogsaa, sarslag har den vesle
Kaffebrød er skikkelig kaff og bryns

5122

J. K.